

Migracije u suvremenoj Europi u globalnom kontekstu.

Pospihalj, Jan

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:852702>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

JAN POSPIHALJ

**MIGRACIJE U
SUVREMENOJ EUROPI
U GLOBALNOM
KONTEKSTU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

JAN POSPIHALJ

**MIGRACIJE U
SUVREMENOJ EUROPI
U GLOBALNOM
KONTEKSTU**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Sumentor: dr. sc. Ivan Perkov

Zagreb, 2021.

Sažetak

Migracijska kretanja postoje od predmodernih društava, a ljudi se kreću prostorom motivirani unutarnjim i vanjskim čimbenicima. Aktualni migracijski trendovi pokazuju da se značajan broj ljudi svake godine kreće prema Europi uslijed geopolitičke situacije u svojim matičnim zemljama, a europske institucije pokazuju određenu nespremnost na suočavanje s krizom većeg intenziteta. Iako institucije imaju razrađene strategije za ophođenje s masovnim migracijama, razlike u provedbi tih strategija, posebice na razini različitih država članica EU, sprječavaju formiranje kompromisa za rješavanje migracijskih izazova sukladno interesu migranata i europskih građana. Posljedica je to razlika u vrijednostima i normama različitih europskih društava. Buduća će migracijska kretanja pokazati može li doći do usuglašavanja europskih zemalja oko pitanja migracija, posebice u sferi sigurnosti uslijed pojave novih rizika i prijetnji poput terorizma i ilegalnih migracija koji zahtijevaju učinkovito i preventivno djelovanje. Hrvatska je, primjerice, napravila značajan iskorak u dopuni vlastite nacionalne sigurnosne strategije nakon nedavne migracijske krize, a na europskim je institucijama da uspostave ravnotežu između migracijskih izazova i potencijalnih koristi.

Ključne riječi: Europa, Europska unija, migracije, migracijska kriza, sukobi

Abstract

Migrations have been occurring since the beginning of mankind. By a combination of external and internal factors, humans will persist to migrate throughout their surroundings. Current migrational trends imply a continuous flow of migrants towards Europe as a result of ongoing geopolitical situations in their respective homelands while European institutions show unpreparedness in dealing with significant crises. Although institutions have developed strategies for dealing with mass migrations, differences in the application of these strategies, especially on a national level, prevent the establishment of a compromise for dealing with future migrational challenges while abiding by the interests of both migrants and European citizens. This is due to vast differences in values and norms between diverse European societies. Future migratory patterns will show whether a compromise can be reached between European nations regarding migrations and questions they impose, particularly in the domain of security following the occurrence of new risks and threats such as terrorism and illegal migrations which demand effective and preventative actions. Croatia has for example greatly upgraded its national safety strategy after the recent migrant crisis. It is up to Europe to balance out the challenges and benefits migrations may bring.

Key words: Europe, European Union, migrations, migrant crisis, conflicts

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Osnovna obilježja migracija	2
2.1. Obilježja suvremenih europskih migracija	3
2.2. Potisni i privlačni faktori.....	5
2.3. Značaj religije u suvremenim europskim migracijama	7
3. Pristup europskih društava i institucija prema suvremenim migracijama i migrantima.....	9
3.1. Migracijske politike europskih institucija	9
3.2. Razlike u pristupima i migracijskoj politici na razini država članica EU	12
3.3. Pozitivni aspekti suvremenih europskih migracija	15
3.4. Negativni aspekti suvremenih europskih migracija.....	16
4. Položaj Hrvatske u suvremenim europskim migracijama	17
4.1. Pristup Hrvatske u suvremenim europskim migracijama	18
4.2. Pristup Hrvatske sigurnosnom aspektu migracija.....	19
4.3. Situacija u hrvatskom susjedstvu	21
5. Budućnost migracija u suvremenoj Europi.....	21
6. Zaključak.....	23
7. Popis korištene literature	24

1. Uvod

U ovom se radu tematiziraju migracijska kretanja u suvremenoj Europi te njihovi učinci na društvo i normativni okvir temeljnih europskih institucija. Relevantnost sociološkog istraživanja ovog fenomena leži u činjenici da intenzitet migracijskih kretanja u Europi nikada u prošlosti nije bio snažan kao u posljednjem desetljeću.

Migracije kao obrasci kretanja ljudi postoje od začetka civilizacije. Ljudi su uvijek imali i imat će potrebu kretati se prostorom. Ta kretanja mogu biti rezultat brojnih faktora, od prisile uzrokovane vanjskim elementima do unutarnjih poriva poput znatiželje i istraživačkog duha. Svjedoci smo i prisilnih migracija uslijed kontinuiranih sukoba zbog kojih je tisuće ljudi prisiljeno krenuti u nepoznato zbog želje za preživljavanjem. Područja u koja kreću potpuno su im nepoznata, a lokalno ih stanovništvo često smatra nepoželjnima pa dolazi do međukulturnih, međureligijskih i međuetničkih sukoba. U traganju za dijalogom i mirom, svjetske organizacije i institucije nastoje usuglasiti modele i kompromise kojima će osigurati da svačija prava budu zadovoljena, a svaka raseljena osoba zbrinuta. Uspješnost pronalaska tih kompromisa ovisi i o angažmanu europskih zemalja među kojima ne postoji jedinstveni odgovor na suvremene migracijske izazove, unatoč postojanju institucionalnih odrednica za postupanje. Razlog tomu su društvene, povijesne i političke okolnosti koje variraju među državama pa je teško pronaći ujednačen odgovor na sve češće krize. Inicijativa da se problem riješi postoji, a nastoji se rješavati putem adekvatnog situiranja migranata, ali i rješavanjem sukoba koji su okidači sve masovnijih migracija.

Cilj je ovoga rada predstaviti pozadinu suvremenih migracija prema Europi te opisati te migracije u odnosu na temeljne europske institucionalne i društvene vrijednosti.

U drugom će se dijelu rada navesti temeljna obilježja suvremenih migracija u Europi, a u trećem će se dijelu predstaviti pristupi europskih društava i institucija prema migrantima sukladno postojećim vrijednostima i zakonima. U četvrtom će se dijelu rada razmotriti pristupi Hrvatske i susjednih zemalja prema migracijskim krizama, a u petom i završnom dijelu rada istaknut će se moguća migracijska kretanja u budućnosti uz prijedloge za rješavanje budućih kriza.

2. Osnovna obilježja migracija

Iako su migracije poznata pojava, čini se da dolazi do povećanja njihova intenziteta unutar globalne integracije, a sve je to odraz sve bržih promjena u gospodarskim, ekonomskim i kulturnim vezama među brojnim zemljama (Castels, Miller, 1993; prema: Giddens, 2001./2007: 258). Pojam migracija obuhvaća imigracije i emigracije. Imigracija se odnosi na kretanje ljudi prema zemlji u kojoj se žele nastaniti dok je emigracija proces gdje ljudi napuštaju mjesto prebivanja s ciljem nastanjivanja na drugom području pritom stvarajući globalne migracijske uzorke koji povezuju polazišne i odredišne zemlje (Giddens, 2001./2007: 258).

Proces migracija pridonosi stvaranju kulturne i etničke raznolikosti nekog podneblja te ima značaj u oblikovanju ekonomske, demografske i socijalne dinamike (Giddens, 2001./2007: 258 – 259). Usljed intenziviranja globalnih migracija nakon Drugog svjetskog rata, a posebice zadnjih desetljeća, one su se nametnule kao važna politička tema u nizu zemalja. Došlo je do formiranja četiriju modela za opisivanje migracijskih kretanja u spomenutom razdoblju. Klasični se model koristi za zemlje koje su se razvile kao imigrantske od svojeg začetka poput Sjedinjenih Američkih Država i Kanade u kojima se imigracija potiče, ali je regulirana kvotama. Kolonijalni je model karakteristika nekadašnjih kolonijalnih zemalja poput Ujedinjenog Kraljevstva u kojima se prednost daje useljenicima iz prijašnjih kolonija. Model gostujućih radnika kakav se primjerice uviđa u Njemačkoj, počiva na primanju migranata u zemlju na vremenski rok kako bi zadovoljili potrebe na tržištu rada, no ne dobivaju građanstvo odmah. Ilegalni model u porastu je zbog strožih zakona koji se donose vezano uz migracije, a u tom modelu migranti potajno ulaze u zemlju i mogu duže živjeti ilegalno i neometano izvan domene službenog društva (Giddens, 2001./2007: 258 – 259).

Usljed povijesnih razloga mnoge države danas imaju multietničku populaciju, a neke su postale heterogenijeg sastava planskom i promigrantskom politikom ili u postkolonijalno doba (Giddens, 2001./2007: 256 – 257). Predviđeni nastavak daljnjeg miješanja stanovništva iziskuje potrebu za primjenom nekog od modela etničke integracije kako bi se prevenirali mogući međuetnički sukobi. Model asimilacije odnosi se na proces u kojem imigranti napuštaju izvornu kulturu i prilagođavaju se normama i vrijednostima većine. U modelu lonca za taljenje (*eng. melting pot*), miješanjem kulturnih značajki useljenika i domicilnog stanovništva nastaju

novi kulturni uzorci. Naposljetku, model kulturnog pluralizma obuhvaća priznavanje jednakih vrijednosti svih supkultura u društvu (Giddens, 2001./2007: 256 – 257). Iako o modelu koji će se implementirati odlučuje niz faktora kao što su otvorenost i tolerantnost društva, za najusklađenije funkcioniranje društva na korist svih njegovih članova bez obzira na poijeklo valja težiti modelu koji omogućava očuvanje kulturnog, vrijednosnog i etničkog identiteta svakog pojedinca, a da mu se pritom omoguće jednake šanse i brzu integracija u sve ključne domene svakodnevice kako bi zadovoljio svoje osnovne potrebe i postao punopravnim članom društva. Ovisno o modelu i pristupačnosti društva, razvijaju se i nove norme koje u otvorenijim modelima mogu biti inovacija nastala miješanjem obrazaca ili se zadržavaju norme domicilnog stanovništva koje iziskuju asimilacija pojedinaca u kulturu većine s ciljem integracije.

2.1. Obilježja suvremenih europskih migracija

Iako je većina zemalja europskog kontinenta u ranijim, a posebice nedavnim migrantskim krizama iskusila značajan priljev migranata, države koje su time bile najviše zahvaćene bile su mahom članice Europske unije (nadalje: EU) i to ponajviše zapadnoeuropske države s visokom stopom razvijenosti u pogledu gospodarstva i kvalitete života (ali i drugih aspekata). Migracije su se odvijale i unutar Europe, posebice nakon Drugog svjetskog rata kada su narodi mediteranskog podneblja pružali jeftinu radnu snagu sjevernim i zapadnim zemljama (Giddens, 2001./2007: 273 – 274). Također, bivše kolonijalne sile poput Ujedinjenog Kraljevstva, Nizozemske i Francuske zabilježile su značajan priljev migranata i iz svojih nekadašnjih kolonija (Giddens, 2001./2007: 273 – 274). Migracije su se intenzivirale i padom Berlinskog zida te političkim promjenama u istočnoj Europi početkom devedesetih godina 20. stoljeća (Koser, Lutz, 1998; prema: Giddens, 2001./2007: 274).

Migriranje prema zemljama članicama EU postao je u novijem razdoblju značajan politički problem niza zemalja (Giddens, 2001./2007: 275). Također, članice Schengenskog sporazuma sukladno tom konceptu ublažile su granične kontrole te vrše nadzor isključivo vanjskih granica što je imalo utjecaj na ilegalne migracije (Giddens, 2001./2007: 275). Ističe se i problem trgovine migrantima koja značajno raste u Europi (Koser, Lutz, 1998; prema: Giddens, 2001./2007: 275).

Kako bi uspjeli dobiti dozvolu za useljavanje unutar EU, mnogi migranti nastoje se i prijaviti za dobivanje azila zbog straha od progona u državu porijekla (Giddens, 2001./2007: 275 – 276). Pritom se pojavljuju problemi s neetičnim načinima postupanja prema azilantima koji čekajući azil žive u napuštenim prihvatilištima, te neusklađenosti politika azila iako je pravo na azil univerzalno. Europske vlade naglašavaju važnost prepoznavanja „lažnih“ zahtjeva za azil dok se istovremeno pruža pomoć onima kojima je zaista potrebna. Naime, određen broj azilanata ne želi živjeti u EU zbog mogućeg progona u svojoj zemlji, već kako bi uživao u mogućnostima visokog životnog standarda i primanja tih zemalja (Giddens, 2001./2007: 275 – 276). Migranti koji postanu azilanti, stječu društvenu ulogu i ulaze u bliži odnos s nizom drugih uloga u društvu u koje se nastoje integrirati, od djelatnika institucija do budućih sugrađana ili susjeda, a pritom može doći i do sukoba različitih vrijednosti ili normi.

Tijekom 2015. Europa je svjedočila masovnom priljevu migranata i opterećenju niza zemalja koje su trebale adekvatno zbrinuti tisuće ljudi koji su, često u nezamislivim i opasnim uvjetima, putovali kako bi došli do europskih zemalja, poglavito članica EU. Okosnicu tih migracija činila su dva pravca: mediteranski tijekom 2014. i balkanski 2015. (Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu, 2019; prema: Bježančević, 2019: 1237). Značajnu je ulogu pritom odigrala Turska, koja je u suradnji s EU, sporazumom 2015. smanjila priljev migranata prema europskim zemljama u zamjenu za nastavak pregovora o pristupanju Uniji i ustupcima pri izdavanju viza (Farcy, 2015.). Već na početku krize bilo je očito kako se EU neće moći nositi s tom krizom, pa je u kratkom roku donesen paket s nizom mjera u svrhu rješavanja izazova uslijed migracija (Bježančević, 2019: 1237 – 1238). Brojna nadležna tijela surađivala su i na terenu u svrhu bržeg registriranja i identifikacije migranata, a uspostavljen je i privremeni sistem raspodjele osoba po principu podjele odgovornosti tako da sudjeluju sve države članice. Ipak, Komisija je izjavila kako mehanizam odgovornosti s ciljem razmatranja zahtjeva nije djelovao (Bježančević, 2019: 1237 – 1238). Zapadnobalkanskim pravcem od rujna 2015. do ožujka 2016. prošlo je sedamsto tisuća osoba (Borić, Šelo Šabić, 2016: 1; prema: Bježančević, 2019: 1237). Taj pravac je važan i za Hrvatsku, a migrantima je krajnji cilj bila neka od razvijenijih zemalja EU (Bježančević, 2019: 1237).

S ciljem funkcioniranja migracijske politike EU u budućnosti, Komisija uvodi razne mjere kao što je pomoć nizu zemalja u upravljanju granicama i pri obrađivanju zahtjeva za azil te osiguravanju adekvatnog smještaja, ali i povratku (Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council, 6.3.2019; prema:

Bježančević, 2019: 1239). Također se naglašava suradnja između zemalja EU i trećih zemalja te država na vanjskim granicama EU u svrhu uklanjanja uzroka ilegalnih migracija, jačanja graničnih i obalnih straža te zaštite i potpore migranata (Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council, 6.3.2019; prema: Bježančević, 2019: 1239). Ovi primjeri proaktivnog društvenog djelovanja koje se javilo kao odgovor na krizu, pokazali su da, iako je masovnošću zatekla Europu, njene su institucije uspjele djelovati na dobrobit europskih građana, ali i migranata.

2.2. Potisni i privlačni faktori

Migracije se danas sve češće javljaju kao kombinacija dvaju čimbenika – potisnih i privlačnih faktora (Dragović, Mikac, 2017: 137). Potisni faktori odnose se na pojave koje prisiljavaju osobe da napuste neko područje, a privlačni faktori predstavljaju razloge zbog kojih se migranti kreću prema određenim zemljama (Dragović, Mikac, 2017: 137). Osobe mogu migrirati zakonito te slobodno sukladno vlastitim željama kretati prema drugim zemljama, no te migracije mogu biti i prisilne uslijed straha od raznih progona te zbog humanitarnih kriza ili kršenja ljudskih prava kao i pojava katastrofa ili konflikata (Vlada Republike Hrvatske, 2007; prema: Dragović, Mikac, 2017: 137).

Masovna migrantska kriza koja je zahvatila Europu 2015., započela je još 2011. uslijed niza događaja pod nazivom *Arapsko proljeće* iako su migranti dolazili iz arapskih zemalja Mediterana i ranije (Bježančević, 2019: 1236). Zemlje iz kojih migranti dolaze ponajviše su zahvaćene brojnim nemirima i ratnim sukobima, a njihovo se razrješenje ne nazire se ni uz pomoć međunarodne zajednice. Brojni ljudi u tim područjima žive teško bez osnovnih životnih uvjeta. Zajednička karakteristika tih zemalja je i visoka stopa nezaposlenosti mladih osoba kao i spor gospodarski i tehnološki razvoj u odnosu na zemlje EU. Kriza koja je zahvatila EU 2008. negativno je utjecala i na bliskoistočne zemlje jer im je ona bila ključno izvozno tržište te zbog europskih zahtjeva za reforme uslijed veće trgovinske razmjene uz slabu održivost socijalnih mjera, posebice subvencija na hranu i gorivo, a posljedično dolazi do brojnih prosvjeda u bliskoistočnim zemljama (Bježančević, 2019: 1236). Odgovornost za pokretanje migracija većih razmjera leži i na zapadnim saveznicima u pogledu intervencija provedenih u svrhu svrgavanja niza diktatorskih režima (Dragović, Tadić, Tadić, 2016: 16; prema: Bježančević, 2019: 1236). Jaz u dohotku između bogatijih europskih zemalja i regija poput Bliskog istoka ili subsaharske Afrike znatno se povećao, pa danas iznosi čak jedanaest naprama jedan što

znači da primjerice Afrikanci mogu udeseterostručiti svoj dohodak dolaskom u Europu, a Afrika je ujedno i kontinent s najvećim očekivanim rastom stanovništva, pa se broj potencijalnih migranata povećava (Milanović, 2018: 34). Tako je Europa među sve većim brojem ljudi iz trećih zemalja postala simbol obilja koje je teško zamislivo u zemljama iz kojih migranti dolaze, a mogućnost stjecanja profita posljedično privlači nove migrante.

Jedna od zemalja koja je pretrpjela posebno velika razaranja i raseljavanja zbog intenzivnih i dugotrajnih oružanih sukoba i nasilja je Sirija u kojoj rat traje od 2011. Analizom UNHCR-a (Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice) iz 2015. zaključeno je kako su glavni razlozi napuštanja te zemlje i migriranje u smjeru zemalja EU gubitak nade, povećanje siromaštva, nedostatna zdravstvena zaštita, nemogućnost zaposlenja, ali i poteškoće pri obnavljanju izbjegličkog statusa u Jordanu i Libanonu te nesigurnost i ograničeno obrazovanje u Iraku (UNHCR, 25. rujna 2015; prema: Bježančević, 2019: 1237). Sirija je nažalost, samo jedna od zemalja gdje je uviđajna ranjivost državne stabilnosti uslijed dugotrajnih političkih i društvenih nesuglasica, a dugotrajnost sukoba povezana je s nemogućnošću pronalaska jedinstvenog rješenja od strane međunarodne zajednice i institucija dok je sve veći broj ljudi primoran napustiti domovinu uslijed još aktualne krize.

Dolaskom u Europu, migranti se nastoje što bolje prilagoditi i situirati u novoj sredini, no taj je proces često otežan. Zaposlenje migranata jedan je od važnih faktora jer se njime osiguravaju materijalne životne potrebe, odnosno ekonomska sigurnost, a nakon ekonomske integracije lakše dolazi do kulturne i društvene integracije (Haramija, Trošelj Miočević 2018: 336). Europski medijski diskurs ponekad ističe kako migranti teže useljavanju u zemlje koje već imaju zajednice useljenika s Bliskog istoka ili Afrike te nude izdašnije socijalne pomoći (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 347). Također, u postojećim zajednicama svojih sunarodnjaka vide oslonac u zajedništvu istih normi i vrijednosti, za razliku od nepoznate okoline u koju dolaze. S druge strane, neki su mišljenja da migrante privlače tolerantnije zemlje razvijenijeg gospodarstva (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 347). Kako bilo, činjenica je da u potrazi za ostvarivanjem temeljnih ljudskih prava koja su im uskraćena u njihovoj sredini, tisuće ljudi mora tražiti nove sredine jer žele život dostojan čovjeka gdje ne moraju svaki dan strahovati od sukoba, patnje i razaranja, nego se društveno i ekonomski situirati te postati ravnopravni članovi nove zajednice u koju se useljavaju. Ipak, taj proces nije jednosmjernan te uključuje i pripadnike novih zajednica u koje se migranti useljavaju, pri čemu se također mogu javiti novi problemi, ali i sukobi.

2.3. Značaj religije u suvremenim europskim migracijama

Statistički gledano, najraširenija religija u Europi je kršćanstvo. Međutim, unatoč globalnom rastu broja kršćana, u Europi se on smanjuje, dok se broj pripadnika drugih religija postupno povećava (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 338). Nadalje, u zemljama EU prevladava stajalište da religija treba biti privatna stvar i pitanje izbora, a sloboda govora percipira se važnijom od vjerskih osjećaja te treba vladati neutralnost državnih institucija i jednakost prema svim religijama dok je vjersko obrazovanje unutar obrazovnog sustava izborno (Bruce, 1996; prema: Clarke, 2009; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 341 – 342). Sukladno prevladavajućim kolektivnim normama i vrijednostima, ove stavke se jače ili slabije ispoljavaju u institucijama pojedinih europskih zemalja te djeluju na uspostavu društvenih odnosa i načina djelovanja u europskom društvu.

Najveći broj migranata koji kreću prema Europi, dolaze iz pretežito muslimanskih zemalja, a prema istraživanju iz 2012., islam je druga najraširenija religija u Europi (5.9 % muslimana, odnosno 3.2 % unutar EU) (Pew Research Center, 2012; prema: European Commission, 2015; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 339). Stoga će naglasak u ovom dijelu rada biti na značaju islama kao religije u kontekstu suvremenih europskih migracija.

Istraživanje Pew Foruma iz 2006. pokazalo je kako su muslimani u Europi skloniji identifikaciji s vlastitom vjerom nego nacionalnošću čak i ako nisu naročito religiozni, poglavito zbog osjećaja izolacije i percepcije zapadnoeuropske kulture kao nemoralne (Johnson, 2011; prema: Haramija, Trošelj Miočević 2018: 344). Također, u islamu je religiozno neodvojivo od svjetovnog (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 344). Iako su Europljani tolerantni kada je u pitanju privatno iskazivanje religije, kada je ono javno i kolektivno, tolerancija postaje otežana (Casanova, 2004; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 348). Unatoč aktualnosti tumačenja kako su europska i muslimanska kultura u svojevrsnom sukobu glede svjetonazora, to je teško odrediti, no neusklađenosti zasigurno postoje (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 350). Ta neusklađenost i nerazumijevanje stvara odnos opreza između domicilnog stanovništva i migranata sukladno prevladavajućim stereotipima i predrasudama proizašlim iz prošlih događaja poput migracijskih kriza, međureligijskih sukoba ili terorističkih prijetnji. Također, djelovanja muslimanskih useljenika

češće će biti tradicionalnog tipa, posebice ako se više identificiraju religijom i ako se zajednica u kojoj žive u aspektima morala i međudruštvenih odnosa oslanja na religijska pravila. To potencijalno stvara opreku u uspostavi odnosa i integraciji u europsko društvo. Iako europske institucije ulažu trud u otklanjanje negativnih aspekata tog odnosa, riječ je o obrascima koji se održavaju i obnavljaju pojavom novih incidenata ili medijskim i političkim diskursom.

Većina analitičara smatra kako su muslimani zapadne Europe slabo integrirani u društvo uslijed getoizacije u dijelove grada gdje je stopa kriminala visoka te zbog drugih sukoba s europskim vrijednostima (Johnson, 2011; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 352). Kako bi se spriječila getoizacija, odnosno odvajanje od društva, važno je uključiti imigrante u gospodarski sustav jer komunikacija koju taj sustav zahtjeva otvara vrata kulturnoj integraciji (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 351). Uslijed manjka ekonomskih mogućnosti među siromašnijim muslimanima, dolazi i do tenzija (Johnson, 2011; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 353). Dojam isključenosti prisutan je kod većine muslimana s naglaskom na one druge i treće generacije što se nameće kao podloga za potencijalno regrutiranje vezano uz fundamentalizam i radikalne islamističke skupine (Cesari, 2008; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 353). Prisutna je međureligijska tolerancija jer brojne kršćanske humanitarne organizacije i Crkva pomažu migrantima i apeliraju kampanjama na međusobno poštovanje (*The Economist*, 6.9.2015; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 354), stoga do problema u komunikaciji dolazi od nereligioznih Europljana koji teže shvaćaju religiozne osobe (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 354). Također je važno razumijevanje običaja i vjerovanja pojedinih religija, što bi trebalo imati na umu pri zapošljavanju migranata kako bi se izbjegle eventualne neugodnosti (Payne, 2021; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 366). Sukladno tim saznanjima, model kulturnog pluralizma mogao bi lakše omogućiti međureligijski dijalog jer se omogućuje kohabitacija vrijednosti, normi, kultura i vjera na istom prostoru te ravnopravnost u odnosima. Takav model iziskuje i dosljednu primjenu u svim društvenim institucijama te suradnju nadležnih osoba i ustanova da se značajke tog modela počnu usađivati u kolektivnu svijest svakog člana društva.

3. Pristup europskih društava i institucija prema suvremenim migracijama i migrantima

Migracije prema Europi plod su složenih povijesnih i društvenih procesa i uzročno-posljedičnih poveznica koje se manifestiraju u svim segmentima europskog društva počevši od temeljnih institucija koje određuju suvremena vrijednosna i administrativna načela. Pritom je važna činjenica kako je svaka europska država više ili manje naklonjena harmonizaciji pristupa kada su u pitanju migracijske politike što je bilo vidljivo od prvih suvremenih migracijskih kriza.

Promatrajući EU kao zajednicu europskih zemalja koje usklađuju različite segmente administracije, gospodarstva ali i sigurnosnih politika te prema kojima se kreće najveći broj migranata, uočljiva je diskrepancija u uniformnosti migrantske politike. EU je sastavljena od država koje provode i vlastitu vanjsku politiku te nema političku snagu koja bi parirala njenoj gospodarskoj snazi (Dragović, Mikac, 2017: 133). Dok veće države gledaju na EU kao zajedničku platformu za suradnju, manje članice nemaju politički interes ili kapacitete za određene tematike, pa je posljedično došlo do toga da su države članice izrazito nerazmjerno prihvaćale migrante tijekom kriza, ali i kasnije (Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council, 8.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 134). Kako je većina migracija usmjerena prema zemljama EU, u ovom poglavlju naglasak će biti na analiziranju migracijskih politika i društvenih učinaka migracija sa stajališta institucija EU.

3.1. Migracijske politike europskih institucija

Osnovna načela migracijske politike EU sadržana su u osnivačkim ugovorima kao temeljima primarnog zakonodavstva EU, a važno je i uređenje jedinstvenog europskog sustava za azil – *Common European Asylum System* (Dragović, Mikac, 2011: 24 – 25; prema: Dragović, Mikac, 2017: 141). Zajedničkom europskom politikom migracija i azila Europsko vijeće teži razviti partnerstvo sa zemljama porijekla migranata, dorađivanju uspostave zajedničkog sustava za azil, upravljanju tokovima migracija te adekvatnom tretmanu državljana trećih zemalja (Dragović, Mikac, 2017: 141 – 142). Suradnja sa zemljama porijekla i tranzitnim zemljama

ima za cilj osigurati bolje životne uvjete i mogućnosti migrantima kako bi se situirali u novoj okolini (Dragović, Mikac, 2017: 141 – 142).

Ključni osnivački ugovori kojima se uređuje domena migracijskih politika su Ugovor iz Maastrichta 1993. u vidu smještaja migracija i azila u područje Pravosuđa i unutarnjih poslova, te Ugovor iz Amsterdama 1997. vezan uz uređivanje domena viza, azilne politike, kontrole vanjskih granica, usklađivanje odrednica schengenskog sporazuma – prebacivanje s individualne na odgovornost EU (Dragović, Mikac, 2011: 24 – 25; prema: Dragović, Mikac, 2017: 141). Tampere programom (1999. – 2004.) prepoznato je koja područja zahtijevaju temeljne promjene kako bi se osigurala sloboda i pravda, a to su: europski prostor pravde, zajednička europska politika oko migracija i azila, snažnije vanjsko djelovanje te borba protiv organiziranog kriminaliteta (Dragović, Mikac, 2011: 32 – 43; prema: Tampere European Council, 8.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 141). Kao nadogradnja javlja se Haški program (2004. – 2009.) gdje se ustvrđuju temeljeni ciljevi država članica: zajedničko jačanje sposobnosti Unije i članica u poštivanju osnovnih ljudskih prava, regulacija migracijskih tokova, prevencija prekograničnog kriminala, antiterorističko djelovanje, zaštita migranata, kontrola vanjskih granica, iscrpnija upotreba EUROJUST-a i EUROPOL-a (Dragović, Mikac, 2011: 32 – 43; prema: Haag European Council, 8.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 142). Stockholmskim programom (2009. – 2014.) došlo je do proširenja vrijednosti i područja pod zaštitom te je kao najveći izazov navedena potrebna ravnoteža između poštivanja temeljnih sloboda i osiguravanja sigurnosti u Europi (Dragović, Mikac, 2011: 32 – 43; prema: The Stockholm Programme, 9.12.2016; prema Dragović, Mikac, 2017: 142). Europska sigurnosna strategija – Sigurna Europa u boljem svijetu, donesena 2003. usmjerava pažnju prema tradicionalnoj koncepciji prijetnje u obliku invazija na koje se djelovalo vojno, dok aktualne prijetnje nisu tog karaktera stoga iziskuju drugačiji tip djelovanja, a konflikte se karakterizira kao indirektno indikatore porasta kriminala i uništavanja infrastrukture (A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy, 9.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 142 – 143). Strategija unutarnje sigurnosti EU iz 2010. obuhvaća različite sektore s ciljem eliminacije prijetnji sigurnosti, dobrobiti i životu građana pri čemu je ustanovljeno kako apsolutna zaštita nije moguća, ali kao ključne prijetnje ustanovljene su organizirani, prekogranični, računalni kriminal, terorizam, ljudski izazvane prirodne katastrofe (Europska komisija, 2010; prema: Internal security strategy for European union: Towards a European security model, 10.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 144). Za rješavanje ovih problema ključno je da članice djeluju sinergijski s naglaskom na zaštiti vanjskih granica, upravljanju i kontroli (Dragović, Mikac,

2017: 145). Europski sigurnosni program iz 2015. ističe važnost međudržavnog djelovanja kroz prikupljanje i razmjenu ključnih informacija kao i suradnju pri izradi analitičkih procjena (The European Agenda on Security, 10.12.2016; prema: Dragović, Mikac, 2017: 144). Također je u 2015. utvrđen i Europski migracijski program koji kritizira neadekvatnost europskog odgovora na tadašnju migracijsku krizu s naglaskom na sprječavanje kriminalnih aktivnosti u kojima se iskorištava migrante i dovodi ih u životnu opasnost te regulacija zajedničkog pristupa država pri zbrinjavanju migranata kao i pomaganju izloženijim članicama (Europska komisija 2015; prema: A European Agenda on Migration, 10.12.2016; prema Dragović, Mikac, 2017: 144 – 145). U zajedničkom europskom sustavu azila ističe se i Dublinski sporazum putem kojega se određuje odgovornost članice za razmatranje prispjelih zahtjeva za azil kako pri migraciji osoba ne bi više zemalja odlučivalo o pojedinim zahtjevima, a kriteriji koji se pritom razmatraju određeni su kao i cjelokupni postupak ophođenja s migrantima (Dragović, Mikac, 2017: 145 – 146).

Uvidom u sve zakone koje su europske institucije donosile tijekom proteklih godina i obnavljale sukladno aktualnim zbivanjima uočljivo je kako je u središte svih zakona stavljeno pitanje sigurnosti građana EU od izazova koje predstavljaju migracije, ali sekundarno i migranti. Takav diskurs mogao bi se protumačiti negativnim jer stvara sliku o migrantima kao vrsti tereta ili odgovornosti s kojim se treba nositi, a to se može odraziti i u društvenim odnosima prema njima jer ih uloga migranta stavlja na etiketiranu poziciju. Međutim, zakonska dokumentacija naglašava i važnost pravilnog ophođenja s migrantima i osiguravanja adekvatnog smještaja tih ljudi, pa se očituje trud europskih institucija da prava svakog pojedinca bilo migranta ili „autohtonog“ stanovnika zadovolje. Ipak, normativna dimenzija ne osigurava idealno provođenje u praksi jer gotovo svaka članica EU do neke mjere pri izvođenju prilagođava izvornu dokumentaciju što govori da su nacionalni interesi snažniji i prioritetniji.

Fenomen migracija otvara i pitanje sigurnosnih aspekata, kako za migrante tako i za institucije i građane zemalja prema kojima se migracijski valovi kreću i na koje utječu. Sigurnosna politika Europe odražava i zbivanja prošlih desetljeća kao što su teroristički napad na Sjedinjene Američke Države 2001. i ratna zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije (Perkov, 2013: 18). Zbog globalizacije, nesigurnosti diljem svijeta teže se zadržavaju unutar nacionalnih granica, pa sigurnosni problemi poput terorizma i ilegalnih migracija stvaraju efekt širenja trajne nesigurnosti svijetom u razvoju (Jackson, 2010; prema: Perkov, 2013: 13). Od sredine 2000-ih došlo je do pojave većih terorističkih napada u Europi poput onih u Londonu i

Madridu, a 2010-ih bili smo svjedoci niza takvih napada poglavito u zapadnoeuropskim zemljama što je odražavalo globalni problem borbe protiv djelovanja Islamske države koja je uspjela radikalizirati značajan broj Europljana, posebice mladih muslimana. U toj borbi na suprotstavljenoj strani bile su zapadnoeuropske zemlje poput Francuske u kojoj živi značajna muslimanska manjina te je u toj zemlji zabilježen niz terorističkih napada kao odmazda. Migracijska kriza 2015. i u narednim godinama otkrila je problem ilegalnih migracija pri čemu se tisuće migranata iskorištavalo u nehumanim uvjetima te za visoku cijenu krijumčarilo Europom. O terorizmu kao sigurnosnoj prijetnji počelo se raspravljati još 1970-ih u krugu obavještajnih stručnjaka članica EU, no strateško formuliranje i promišljanje javlja se tek 1990-ih (Perkov, 2013: 22). Sigurnosne politike zemalja članica koegzistiraju sa zajedničkom sigurnosnom politikom EU koja im pomaže u realizaciji njihovih nacionalnih interesa i većem legitimitetu njihovih nacionalnih politika, a unatoč fragmentiranosti EU, njezina zajednička vanjska i sigurnosna politika razvija poseban način upravljanja sigurnošću (Cavelty, Mauer, 2010; prema: Perkov, 2013: 24).

3.2. Razlike u pristupima i migracijskoj politici na razini država članica EU

Iako se u nizu usvojenih dokumenata na razini EU ističe važnost uniformnosti i međudržavne koordiniranosti u migracijskoj politici, društvene norme i vrijednosti te nacionalni interesi pojedinih članica često dovode do diskontinuiteta u početnim odredbama, uspostavi odnosa te djelovanju stoga dolazi do drastičnih razlika u pristupu i provedbi migracijske politike među zemljama članicama. Kako bi se ove razlike detaljnije analizirale, u radu se naglasak stavlja na dva ogledna pristupa – njemačkom i mađarskom.

Tijekom krize 2015., Njemačka je putem politike „otvorenih vrata“ inicirala dolazak migranata kako bi im pružila zaštitu i gostoprimstvo (Dragović, Mikac, 2017: 134). Njemačka je za migrante koji dolaze u Europu najpoželjnije odredište, a kao jedno od mogućih objašnjenja za to ističe se visina socijalne pomoći za obitelj s jednim djetetom koja je u Njemačkoj veća nego plaća brojnih zemalja svijeta, a svaka četvrta osoba na socijalnoj pomoći u Njemačkoj je stranac (Capar, 2017; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 347). Time se očituje znatna razina humanitarne svijesti i socijalne osjetljivosti (Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 347).

Iako je tijekom te krize njemačka kancelarka Angela Merkel isticala politiku „otvorenih vrata“, neki drugi njemački političari su pak insinuirali na usporavanje migrantskih tokova prema Njemačkoj, ali i zatvaranju istih (Dragović, Mikac, 2017: 139). Odnos prema muslimanima, s obzirom na to da je islam najčešća religija migranata i druga najzastupljenija u Europi i EU također je otvoren i pomirben. Kršćanski su svećenici u Njemačkoj među vodećim kritičarima protumuslimanskih organizacija te pružaju utočišta migrantima gdje su zaštićeni od deportacije (*The Economist*, 6.9.2015; prema: Haramija, Trošelj Miočević, 2018: 354). Također, istraživanje Sveučilišta u Coburgu pokazalo je kako će u budućnosti porasti ovisnost Njemačke o migracijama zbog potreba njenog tržišta rada, a udio migracija iz drugih europskih zemalja bit će u padu (Kober, 2015.). Neupitno je da njemačko društvo ulaže velike napore u humanitaran pristup migrantima i njihovo adekvatno zbrinjavanje sukladno postojećim europskim zakonskim regulativama, no sukladno povijesti migracija (posebice ekonomskog tipa) u Njemačkoj nameće se i pitanje, stoji li iza takve politike isključivo inherentna potreba za podmirivanjem krhkog sustava radnih mjesta, uslijed pomanjkanja domaćih radnika koji bi zadovoljili te kvote. Da je odgovor i potvrđan, ta korist je dvojaka jer migranti osiguravajući Njemačkoj toliko potrebnu radnu snagu, sebi otvaraju put u sigurniju integraciju i bolju situiranost zadovoljavajući svoje temeljne ljudske potrebe. Njemačka već dulje među mnogim istočnoeuropskim, a sada i afričkim i azijskim zemljama simbolizira društvo prosperiteta gdje svatko može ostvariti svoje želje i potrebe.

Države istočne i srednje Europe, među kojima je i Mađarska suočavaju se s pojavom radnih, legalnih i ilegalnih migracija, a Mađarska je u kratkom periodu postala jedna od zemalja gdje migranti primarno dolaze tražiti azil, no također je i tranzitna zemlja prema zapadnoj Europi (IOM, 2000: 171; prema: Zlatković Winter, 2004: 164). Upravo je u spomenutom dijelu Europe došlo do najznačajnijeg otpora prema politici otvorenih vrata (Kraljević, 2020: 270). Uzrok tom otporu može se tražiti u demografskim i povijesnim razlozima te postkomunističkoj tradiciji kao i istočnoeuropskom antiglobalizacijskom stavu (Krastev, 2016: 3; prema: Kraljević, 2020: 270). Uspoređujući druge države, Mađarska je najviše izvršila sekuritizaciju masovnih migracija izgradnjom žičanih barijera prema državama na svojim južnim granicama nakon višemjesečnih pokušaja rješavanja problema migracija na europskom nivou (Dragović, Mikac, 2017: 134). Nadalje, Mađarska otvoreno tvrdi kako migranti predstavljaju značajnu prijetnju europskim vrijednostima i njenoj nacionalnoj sigurnosti (Dragović, Mikac, 2017: 136). Takvo viđenje situacije ima i aktualni mađarski premijer Viktor Orbán i njegova stranka Fidesz

koji tvrde da je riječ o muslimanskoj invaziji na socijalnu koheziju i mađarski kršćanski identitet (Goździak, 2019.).

U godinama nakon krize 2015. došlo je do uvođenja niza antiimigrantskih zakona, a Orbán svoje stavove jasno zagovara i u Bruxellesu dok su strogi zakoni otišli do kriminalizacije pomaganja migrantima od strane civila i civilnih udruga (Goździak, 2019.). U medijima se mogao iščitati strah da će stopa fertiliteta muslimana ugroziti onaj lokalni kao i da će doći do terorističkih djelovanja. Iako Mađarska ima povijest migracija na njen prostor iz drugih dijelova Europe, problematizacija migracija nastupa kada migranti počinju dolaziti iz trećih zemalja (Goździak, 2019.). Tomu je tako zbog mišljenja da će nekršćanske i neeuropske norme dovesti do nestabilnosti u budućim društvenim odnosima u Mađarskoj. U drastičnim zakonima i mjerama koje Mađarska poduzima, očituje se, osim nacionalnih interesa i strah od činjenice da su aktualni migracijski procesi nezaustavljivi. Kontinuiranost potisnih i privlačnih faktora migracija, kao i same migracije, postoji od najranijih dana čovječanstva, a iako svaka država ima pravo staviti svoje interese i prioritete na prvo mjesto, za funkcioniranje europskih institucija važan je kompromis. Ako nema kompromisa oko regulacije migracijskih priljeva putem kvota i usklađenih migracijskih politika prema kojima se migrante adekvatno integrira u društvo, silna europska administrativna „mašinerija“ počet će se urušavati pod neujednačenim pritiskom na članice.

Diskrepanciju u pristupu i migracijskim politikama ovih dviju zemalja može se objasniti i uvidom u društvene i povijesne prilike u njihovoj bližoj povijesti. Njemačka je nedugo nakon Drugog svjetskog rata postala značajna useljenička zemlja, jer je nagli poslijeratni razvoj iziskivao potrebu za uvođenjem radne snage kako bi se nadoknadio kronični manjak u deficitarnim sektorima, a osim priljeva migranata iz istočne Europe, uslijedio je i dolazak migranata iz trećih zemalja. Slijedeći globalizacijski tijek ostalih zapadnih zemalja, njemačko se društvo u značajnoj većini održalo u sekularnom i relativno liberalnom svjetonazoru te prihvaćanju rasta multikulturalnosti njemačkog društva što je posljedično vidljivo u političkim istupima poput onih Angele Merkel, tolerancijom, društvenim vrijednostima i odnosima koji se promiču te činjenici da je Njemačka primila najveći broj migranata. S druge strane, mađarsko društvo je pod komunističkom spregom Istočnog bloka internaliziralo drugačije vrijednosti i norme više orijentirane na vlastitu zajednicu i tradicionalne vrijednosti. Nakon procesa demokratizacije, unatoč prodoru globalizacije, kršćanske i tradicionalne vrijednosti i norme zadržale su primat ne samo kao dio osnovnih

društvenih vrijednosti i odnosa nego i kao postulati brojnih političkih stranaka te njihovog djelovanja, pa tako i onih koje su došle na vlast u vrijeme najvećeg priljeva migranata u Europu zadnjih godina ističući ksenofobni narativ opasnosti od povećanja etničke i vjerske heterogenosti uslijed dolaska muslimanskih migranata. Naravno, generalizacija nije moguća, pa tako u svakoj europskoj državi bez obzira na prevladavajući svjetonazor i društvene vrijednosti postoje ljudi i skupine različitih mišljenja koja su više ili manje u kompromisu s politikom države koja se predstavlja na razini EU.

3.3. Pozitivni aspekti suvremenih europskih migracija

Iako od druge polovice 20. stoljeća Europa postaje imigracijski kontinent, demografski pokazatelji EU vrlo su negativni jer većina država bilježi pad nataliteta, rast mortaliteta i sve veći udio starijih od šezdeset i pet godina u populaciji (UN, International Migrant Stock, 2008; Europska komisija, 2021; prema: Penava, 2011: 336). Ti trendovi loše utječu na ekonomski i demografski razvoj gospodarstva kao što su niži rast BDP-a, smanjena konkurentnost i ekonomski rast, negativan utjecaj na mirovinske i socijalne sustave, pa se nameće pitanje uloge migracija kao oblika dopune radne snage i načina sprječavanja depopulacije stoga je bitno na državnoj razini donijeti odluke o natalitetnim politikama i razini migracija (Penava, 2011: 336 – 340).

Brojna istraživanja pokazala su pozitivan učinak migracija na tržište rada i nisku stopu tenzija prema migrantima kada je imigracijska politika transparentno i racionalno uređena. Analizom tržišta rada EU uočljiv je manjak radne snage unatoč visokoj nezaposlenosti zbog različitih preferencija i kvalifikacija, ali i regionalnih nepodudarnosti između ponude i potražnje rada uz spomenute negativne demografske trendove. Kao rješenje tog problema predstavlja se povećanje mobilnosti za domaće radnike ili porast priljeva visoko i niskokvalificiranih imigranata (Penava, 2011: 336 – 340).

Razlike u populacijskim trendovima u Europi uzrokovane su upravo migracijama (Mohdin, 2018). Zapadnoeuropske zemlje koje su već ranije počele prihvaćati migrante, bilježe kontinuirani populacijski rast, ali istočnoeuropske zemlje koje su se priklonile politici odvrćanja migranata imaju značajne depopulacijske trendove, a među njima je i Hrvatska. Kod depopulacijskih europskih zemalja, povećanje stope useljavanja migranata moglo bi

obrnuti taj demografski trend. No politika kojom se olakšava ulazak migranata u zemlju nije jedino rješenje, nego lokalni političari trebaju raditi na ostalim mjerama za povećanje stopa nataliteta (Mohdin, 2018). Osim lokalnih pronatalitetnih politika, istočnoeuropska društva trebala bi postupno početi primjenjivati modele koji promiču kulturni pluralizam i multikulturalizam kako bi migranti mogli biti ravnopravniji u radnim, društvenim i međureligijskim odnosima čime bi se ubrzala njihova integracija.

Sukladno prevladavajućim ekonomskim i demografskim trendovima koji dugoročno ugrožavaju stabilnost europskih zemalja, gotovo je neupitno da uz adekvatnu integraciju, migranti mogu osigurati znatnu korist europskim zemljama koje gube stanovništvo zbog čega bi im u budućnosti ekonomski sustav mogao biti ugrožen. Međutim, primjena takvog modela obostranih koristi uvelike je povezana s prevladavajućim svjetonazorom društva jer takve dubinske demografske promjene mogu znatno poljuljati i ugroziti tradicionalna viđenja koja pojedina europska društva imaju. Zato je izglednije, da će pozitivne aspektne suvremenih migracija za sada iskoristivati samo one zemlje koje to već dugi niz godina rade, dok bi one skeptičnije na tu opciju mogle primorati nadolazeće poteškoće sukladno statističkim prognozama.

3.4. Negativni aspekti suvremenih europskih migracija

Snaći se u novoj kulturnoj sredini s potpuno drugačijim sustavom normi i vrijednosti te se integrirati u to društvo nije nimalo jednostavno, a često je taj put dug i problematičan zbog straha od stranog i nerazumijevanja kulturnih razlika s obiju strana. Posljedično se mogu javiti društvene nesuglasice ili čak i nasilje, a sve to vodi dubljem razdoru, podjelama i konfliktima. Iako u Europu stižu pripadnici brojnih religija, najbrojniji su muslimani, stoga će se detaljnije prikazati odnos između njih i europskog društva.

Nakon terorističkog napada 11. rujna 2001. došlo je do značajnog porasta islamofobije (*Gallup*, 18.6.2021.). Uspon Islamske države i medijski senzacionalizam dodatno su potaknuli strah i predrasude među Europljanima što se negativno odrazilo na odnos prema migrantima muslimanske vjeroispovijesti te je došlo do širenja islamofobije i ksenofobije, a posljedično to kulturološko nasilje dovodi do izoliranosti migranata od društva ili čak nasilja nad njima koje je zabilježeno u nizu europskih zemalja (Bilokapić, Rapić, 2020: 148 – 150).

Nedugo nakon početka migracijske krize 2015. brojni europski mediji počeli su informirati o nizu napada gdje su počinitelji mahom bili muslimani (Ganley, 2011; prema: Bilokapić, Rapić 2020: 144). Primjerice, utvrđeno je da su napad na francusku novinsku redakciju Charlie Hebdo izveli migranti s Bliskog istoka, muslimanske vjeroispovijesti radi osвете za objavljivanje Muhamedovih karikatura (Ganley, 2011; prema: Bilokapić, Rapić 2020: 144). Zabilježen je i porast terorističkih napada diljem EU, a trećinu tih napada počinili su džihadisti (European Union Agency for Law Enforcement and Cooperation, 25.8.2019; prema: Bilokapić, Rapić, 2020: 144). Uz ubojstva zabilježen je i veći broj silovanja (Rapić, Bilokapić, 2020: 145), no istraživanje provedeno u Francuskoj pokazalo je kako priljev migranata ne uzrokuje povećanje učestalosti kriminalnih radnji ako su im osigurani ekonomsko-socijalni uvjeti (Aoki, Todo, 2009: 1537 – 1541; prema: Bilokapić, Rapić, 2020: 145). Taj podatak još jednom pokazuje važnost integriranosti migranata koja osigurava stabilnost cijelog društva. Unatoč činjenici da smo svi različiti, uvijek je potrebno težiti kulturnom relativizmu jer pripadnike različitih vjera i kultura moramo razumjeti sukladno načelima tih vjera i kultura, a ne ih isključivo promatrati sukladno vjeri, kulturi, vrijednosti ili normama u kojima mi živimo, odnosno kulturnim etnocentrizmom. Kompromis leži u međusobnom uvažavanju i razumijevanju, a ne prisilnom nametanju promjena i akulturaciji jednog društva ili pojedinca u korist drugog. Multikulturalizam je sve očitiji uslijed globalizacijskih procesa, a kritičari iako uvijek prisutni, moraju početi prihvaćati činjenicu da se u međukulturnom i međureligijskom dijalogu odražava daljnji napredak ljudske civilizacije.

4. Položaj Hrvatske u suvremenim europskim migracijama

Balkanski prostor je bio dio rute migracijskih tokova za migrante trećih zemalja, a migracijska kriza s početkom 2015. dovela je do ogromnog priljeva ljudi na balkanskoj ruti koja je između ostalog prolazila i Hrvatskom (Šelo Šabić, 2017: 52 – 53). Ona se kao i susjedne države pokušala prilagoditi situaciji i riješiti problematiku migracija iako je vladala djelomična pasivnost prema krizi, uz probleme s kojima se suočavaju zemlje ovog podneblja kao što su gospodarski razvoj, tranzicijski prijelaz institucija i ostavštine nedavnih ratnih sukoba. Tradicionalno viđenje migracija na balkanskim prostorima jest da je riječ o intraregionalnoj pojavi gdje se migrira zbog ekonomskih razloga (Šelo Šabić, 2017: 52 – 53).

Stanovništvo Hrvatske kroz povijest je često migriralo iz svoje zemlje prema okolnim, ali i preookeanskim zemljama uslijed brojnih društvenih i političkih zbivanja kao što su ratovi, ekonomska deprivacija hrvatskih prostora koji su često bili pod stranom vlašću, zatim tijekom 20. stoljeća zbog ponovno ratnih, ali i ekonomskih razloga. Ratne migracije s kojima se susreće i dio suvremenih migranata, još su emocionalno i iskustveno kolektivno snažno prisutne među hrvatskim stanovništvom, ali i u okolnim zemljama nakon rata 1990-ih tijekom raspada Jugoslavije, stoga nerijetko vlada osjećaj empatije i solidarnosti prema migrantima iz trećih zemalja, iako je snažan i antiimigrantski diskurs koji je prisutan u različitim sferama hrvatske javnosti.

4.1. Pristup Hrvatske u suvremenim europskim migracijama

Tijekom krize 2015. vlast u Hrvatskoj održavala je kontinuirani diskurs s naglaskom na očuvanju reda i mira kako bi pokazala da je u stanju održati situaciju pod kontrolom (Šelo Šabić, 2017: 58). Uspostavljen je i prihvatni centar u Slavoniji gdje su migranti ulazili u zemlju, a iz prihvatnog centra migranti su napuštali Hrvatsku organiziranim prijevozom stoga je većina hrvatskih građana prizore migracijske krize mogla vidjeti isključivo u medijima. Diskurs oko migranata bio je dvojak, reflektirajući s jedne strane referiranje na iskustva izbjeglištva iz nedavnih ratnih vremena, a s druge strane odgovornost prema Europi jer je Hrvatska kao članica EU imala ulogu prema toj zajednici (Šelo Šabić, 2017: 58).

Mediji i javnost usmjerili su se na patnju migranata kao i na izvještavanje o odnosu policije i humanitarnih organizacija prema migrantima (Toma, 2016; prema: Šelo Šabić, 2017: 59). Političari, poput ministra unutarnjih poslova obilazili su teren i nadgledali situaciju i djelovanje službi, a vlada je često isticala kako je Hrvatska jedina zemlja u kojoj migranti nisu morali sami plaćati smještaj i prijevoz, nego je te usluge pokrila država čime je bilo očito kako Hrvatska čini sve da bi pridonijela rješenju problematike na europskoj razini (Toma, 2016; prema: Šelo Šabić, 2017: 59). Premještanjem migrantskih tokova prema Bosni i Hercegovini 2018., zbog duljine granice i terena postalo je znatno teže nadzirati nezakonite prelaske granice prema Hrvatskoj, a pritisak na nadležne službe i medijski interes povećali su se, posebice pri pojavi loših vijesti s terena kojih je sporadično bilo u većoj količini. Prema danskom izbjegličkom vijeću (*eng. Danish Refugee Council*) zabilježen je niz slučajeva brutalnih ozljeđivanja migranata na bosansko-hrvatskoj granici, a kao dokaz objavljene su i mučne

fotografije ozlijeđenih migranata, a prema njihovim izjavama, napala ih je hrvatska granična policija (Tondo, 2020.). U takvim situacijama važna je pravovremena i iscrpna istraga nadležnih tijela, jer su oči međunarodne zajednice uprte u takve osjetljive situacije, a Hrvatska kao članica EU mora štiti tu granicu, ali i poštivati temeljna ljudska prava te adekvatno i humano zbrinjavati migrante ako i dođe do nezakonitih prelaska granice jer bi u protivnom slijedila međunarodna osuda i sankcije. Izvjestan broj migranata zatražio je azil u Hrvatskoj, ali podaci Ministarstva unutarnjih poslova pokazuju da određeni dio tih migranata napusti zemlju prije okončanja postupka (Bogdanić, 2020.). Tražitelji azila smješteni su u prihvatnim centrima, poglavito u Kutini i Zagrebu, a mladi migranti imaju pravo biti uključeni u hrvatski obrazovni sustav. No, Hrvatski pravni centar ističe kako se migranti susreću s problemima pri procesima spajanja obitelji, zapošljavanja, osiguravanja smještaja, a zabilježeni su i slučajevi iskorištavanja na radnom mjestu ako ga uspiju dobiti (Bogdanić, 2020). Dakle, iako Hrvatska čini određene poteze da integracija migranata bude lakša, glavni problem je spor birokratski aparat, ali i veća privlačnost zapadnijih zemalja EU gdje vladaju bolje ekonomske prilike, ali je prisutna i brojnija migrantska zajednica.

4.2. Pristup Hrvatske sigurnosnom aspektu migracija

Hrvatski sabor je na sjednici 19. ožujka 2002. donio Strategiju nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, a u međuvremenu se raspravljalo o potrebi donošenja nove strategije zbog promjena u unutarnjem i vanjskom hrvatskom okruženju (Perkov, 2013: 33 – 35). U dokumentu iz 2002. određeni su ciljevi priključivanja Hrvatske europskim i euro-atlantskim sigurnosnim organizacijama. Hrvatska je postala članica Sjevernoatlantskog saveza (*eng. NATO*) 2009. i EU 2013. Dokument iz 2002. iznosi državno-centričnu paradigmu, a sigurnost građana izostavljena je što odražava nedavnu prošlost tranzicije hrvatskog društva iz komunizma u kapitalizam, a nestabilnost se doživljava kao prijetnja koja dolazi iz bivših jugoslavenskih zemalja. Većina predstavljenih sigurnosnih rizika odražava nedavnu oružanu agresiju na Hrvatsku. U dokumentu se ističu poglavito prijetnje koje štete sustavu, a ne građanima koji su akteri sustava čiji su prosperitet i sloboda temelji demokratske politike (Perkov, 2013: 33 – 35).

U odgovoru Hrvatske na migracijsku krizu 2015. bilo je uočljivo da se logistikom i planiranjem nadležnih institucija na terenu uspjelo ukloniti pritisak na hrvatske granice i

vanjske granice EU s ciljem očuvanja sigurnosti hrvatskih građana, ali i adekvatnog transporta migranata, iako Hrvatska nije bila u potpunosti kroz svoju dotadašnju strategiju pripremljena za scenarij priljeva tisuće ljudi na njene vanjske granice kao uostalom ni druge zemlje na migrantskim rutama.

Novi dokument naziva Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske donesen je 26. srpnja 2017. (Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, 2017.) U toj novoj Strategiji, u poglavlju „Europa i europsko susjedstvo“ ističe se sljedeće:

„Europsku uniju okružuje pojas nestabilnosti koji se proteže od sjeverne Afrike, preko Bliskog istoka do Kavkaza i srednje Azije. Ovaj je pojas dugoročno izvorište sigurnosnih izazova, od terorizma, nezakonitih migracija, ekstremizma, organiziranog kriminala i hibridnog djelovanja do otvorenih regionalnih oružanih sukoba.“ (Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, 2017.)

Osim uvažavanja područja potencijalne globalne prijetnje uslijed dugogodišnjih geopolitičkih nestabilnosti i nedavnih migracijskih kriza, nova Strategija uvažava i sigurnosne rizike iz neposrednog okruženja navodeći:

„Hrvatsko susjedstvo pokazuje trendove jačanja netolerancije, radikalizama i ekstremizama, posebice islamističkog radikalizma [...]. Od početka sukoba u Siriji i Iraku više stotina osoba s područja jugoistočne Europe priključilo se terorističkim organizacijama koje su aktivne u područjima ratnih sukoba. Njihov povratak u matične države povećava rizik od terorizma i za Republiku Hrvatsku. Prijetnju predstavljaju i samoradikalizirani pojedinci koji nisu u izravnom kontaktu s terorističkim organizacijama, ali bi, pod utjecajem terorističke propagande, mogli izvesti pojedine terorističke napade.“ (Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, 2017.)

Strategija također upućuje na činjenicu da će se priljevi migranata nastaviti što stavlja pred Europu i Hrvatsku brojne izazove, ali se ističe i pozitivan utjecaj migracija u pogledu podizanja nataliteta (Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, 2017.) Pojavom sigurnosnih prijetnji kao što je povratak radikaliziranih boraca iz primjerice Islamske države u nama susjedne zemlje poput Bosne i Hercegovine iz koje se tristo dvadeset tri osobe priključilo terorističkim organizacijama (BIRN, 2018.) uviđa se potreba prepoznavanja izvora rizika i razrađenih strategija te apela na oprez zbog novonastalih sigurnosnih rizika za hrvatske institucije i građane.

4.3. Situacija u hrvatskom susjedstvu

Tijekom 2018. nova ruta migracijskog toka uspostavljena je u blizini Bihaća u Bosni i Hercegovini blizu hrvatske granice uslijed zatvaranja drugih ruta te zbog blizine EU (Hromadžić, 2020: 163). U Bihaću trenutno boravi tri tisuće izbjeglica iz različitih zemalja trećeg svijeta u kontinuiranom nastojanju prelaska granice prema Hrvatskoj i ostatku EU (Hromadžić, 2020: 163).

Neki migranti uspješno zaobiđu granične kontrole, minska polja i nepristupačne terene, a njihov se broj u Bihaću stalno povećava dolaskom novih migranata (Hromadžić, 2020: 163 – 178). Oni koji još čekaju prelazak već su stvorili neki oblik kohabitacije sa stanovnicima Bihaća koji im uz određene institucije i pomažu, ali se vlast na taj problem uglavnom oglašuje. Ljudi Bihaća još se kolektivno sjećaju proživljenih ratnih strahota i iz tog zajedničkog aspekta proizlazi empatija prema migrantima, ali smatraju nepravednim i zanemarujućim poteze vlade u Sarajevu koja migrante propušta prema Bihaću. U ljeto 2019. lokalne vlasti premjestile su migrante na bihaćkom području u zajednički smještaj koji prema nekima nije bio adekvatan za tu funkciju, a kasnije su premješteni na čistinu u podnožju Plješivice, nadomak hrvatske granice što je naišlo na osude međunarodnih zajednica, ali bez prijedloga za konkretnije rješenje situacije (Hromadžić, 2020: 163 – 178).

5. Budućnost migracija u suvremenoj Europi

Procjene graničnih policija pokazale su da zatvaranje jedne migracijske rute zasigurno rezultira otvaranjem druge rute (Dragović, Mikac, 2017: 146 – 147). Migracijska kriza može poslužiti za prevladavanje institucionalnih problema i krize solidarnosti EU, stoga je potrebno nanovo analizirati zajednička pravila pri ophođenju s migrantima i doseći kompromis na razini zajedničkih kriterija (Dragović, Mikac, 2017: 146 – 147).

Kako bi se suprotstavilo terorizmu, Europsko vijeće kombinira policijska, pravosudna, obavještajna, vojna i druga sredstva, a najvažnijim područjima djelovanja u budućnosti ističu se razvoj vojnih i civilnih sposobnosti u sklopu razvoja zajedničkih operacija, preventivno

djelovanje i međususedska suradnja sa zemljama na vanjskoj granici, jačanje podrške Ujedinjenim narodima, transformacija vojnih snaga kako bi bile mobilnije i fleksibilnije, snažnije diplomatske sposobnosti, analiza rizika, jača suradnja između EU i NATO-a, napredak razvojnih politika u kriznim područjima, snažnija bilateralna suradnja, adekvatnija koordinacija u unutarnjim poslovima i pravosuđu te jačanje kapaciteta za dovođenje civilnih kapaciteta nakon vojnih intervencija (Dragović, Mikac, 2017: 143). Također je potrebno razdvojiti humanitarno pravo i pomoć migrantima od potrebe za radnom snagom i tržišta rada (Dragović, Mikac, 2017: 147 – 148). Potrebno je usmjeriti pažnju i prema državama iz kojih migranti dolaze jer one gube kvalitetan kadar uslijed depopulacije. Europa bi se trebala odužiti tim područjima putem ulaganja, razvoja radnih mjesta te posljedičnog poboljšavanja životnih uvjeta. Nameće se i problematika parametara za primanje migranata, odnosno pod kakvim uvjetima i u kolikom broju EU može primiti migrante. Ako bi se odlučilo rješavanje problema prebaciti na države u okružju žarišnih područja, takav model ne bi bio održiv, stoga je važan sveobuhvatan pristup razvijenih zemalja kako bi se došlo do održivog rješenja. Primjerice, uspostavljanjem strateškog zračnog mosta migranti bi mogli na legalan i siguran način doći do svog odredišta ili biti prisilno vraćeni. Na globalnoj razini, EU treba snažnije surađivati s drugim zemljama poput Rusije ili Sjedinjenih Američkih Država kako bi se riješile krize i sukobi u ugroženim područjima (Dragović, Mikac, 2017: 147 – 148).

Otegotna okolnost je što u međudržavnim operacijama rješavanja konflikata često dolazi do situacija da se nacionalni interesi razvijenih zemalja stavljaju ispred interesa rješavanja krize siromašnijih zemalja i zaštite domicilnog stanovništva. Posebice je to vidljivo na Bliskom istoku čije su granice kolonijalna ostavština gdje je potpuno zanemaren etnički i vjerski sastav prilikom geopolitičkog krojenja karte. Nebrojani su životi izgubljeni i stanovništvo raseljeno zbog dugoročnih sukoba koji se i danas nastavljaju gotovo ciklički jer se na diplomatskoj razini teško dolazi do zajedničkih i konstruktivnih rješenja na dobrobit svih, a poglavito onih najranjivijih jer su ideološke i interesne sfere i dalje izrazito snažne i neumoljive. Nadalje, ta uključenost vanjskih sila poput EU u eskalacijama ili reeskalacijama sukoba na područjima iz kojih migranti dolaze, od Afrike do Azije, stvaraju i otpor, narušene odnose te oprez kod domicilnog stanovništva kada je u pitanju inozemna pomoć. Previše puta su takve operacije pokušane i nisu bile uspješne ili su samo privremeno riješile problem stoga je upitno i diskutabilno koliko bi inozemna i međudržavna uplitanja bila uspješna u definitivnoj rezoluciji sukoba i značajnom smanjenju migracijskih valova u budućnosti. Ipak, na razini diplomatskih rasprava vođenih diskursom dijaloga, a ne diskursom oružja, moguće je napraviti

pozitivne i dugoročnije pomake kako u državama zahvaćenim sukobima tako i unutar EU kako bi svaki migrant bio zbrinut na human način i sukladno temeljnim ljudskim pravima.

6. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio predstaviti pozadinu suvremenih migracija prema Europi te opisati te migracije u odnosu na temeljne europske institucionalne i društvene vrijednosti.

U radu su navedena temeljna obilježja suvremenih migracija u Europi uz definiranje osnovnih pojmova vezanih uz migracije te navođenje kronologije posljednjih masovnijih migracija prema Europi. Migracijske su krize rezultat nesigurnosti u zemljama porijekla uslijed dugotrajnih sukoba zbog neadekvatnih granica iz kolonijalnog doba pri čemu su zanemarene etničke skupine, religije i kulture. Ekonomska nejednakost između tih zemalja i europskih država također je značajan pokretač migracija.

Predstavljeni su i pristupi europskih društava i institucija prema migrantima sukladno postojećim vrijednostima, normama i zakonima pri čemu je uočena znatna neujednačenost između uspostavljenih pravila europskih institucija i provođenja tih zakona u stvarnosti zbog razlika u vrijednostima i nacionalnim interesima pojedinih zemalja. Uloga koju migranti zauzimaju u novom društvu u koje dolaze često sa sobom donosi stigmatizaciju uslijed pojava ksenofobije ili netrpeljivosti na religijskoj osnovi što otežava proces integracije, ali i otuđuje migrante u odvojene zajednice pri čemu zbog izoliranosti osoba, posebice mlađih, može doći do pojave radikalizma. Značaj u pristupu na državnoj razini ima i stupanj otvorenosti i tolerantnosti društva koji proizlazi iz društvenih i povijesnih čimbenika. Uočeno je kako migracije treba sagledati ističući izazove, ali i moguće dobrobiti koje donose. Problemi ilegalnih migracija i terorizma, adekvatnim nadzorom i ujednačenim politikama mogu se donekle prevenirati. Europsko društvo kojem dugoročno prijete manjak radne snage i depopulacija može otvorenim migracijskim politikama dijelom riješiti te probleme, no primjena takvih politika često je otežana zbog vrijednosnog okvira i mentaliteta društva.

U radu su razmotreni i pristupi Hrvatske i susjednih zemalja prema nedavnim migracijskim krizama. Odgovor na krizu bio je s jedne strane human (dijelom i zbog nedavnih sličnih ratnih iskustava), ali je uslijed nespremnosti bilo i zabrinutosti i pomalo paničnih

reakcija što je rezultiralo i brojnim neadekvatnim mjerama. Hrvatska je znatno poboljšala pitanje sigurnosnog aspekta migracija, a Nova Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske uvažava sve izazove i prijetnje koje migracije donose. Pojavom novih migracijskih ruta uz granicu s Bosnom i Hercegovinom istaknula se i važnost Hrvatske u zaštiti vlastitih i vanjskih granica Europske unije.

U završnom dijelu rada istaknuta su moguća migracijska kretanja u budućnosti uz prijedloge za rješavanje budućih kriza. Masovnije će se migracije prema Europi nastaviti zbog čega je nužan kompromis među europskim državama kako se ne bi ponovili propusti iz prošlih kriza. Također je važno i djelovanje na izvoru kriza pri čemu je potrebno riješiti aktualna geopolitička pitanja u nastojanju da se intenzitet migracija u budućnosti smanje, a civilni životi spase.

Iako masovne migracije predstavljaju društvene i logističke izazove Europi, oni joj nude i rješenja zbog aktualnih demografskih i ekonomskih trendova. Europa će trebati nadomjestiti brojna radna mjesta uslijed starenja stanovništva i nedostatka radne snage. Važno je djelovati tako da se svim migrantima omogući jednaka šansa za integraciju u društvo uz očuvanje stabilnih društvenih odnosa. Pitanje je hoće li se europske institucije usuglasiti pri rješavanju izazova migracija te iskoristiti moguće dobrobiti situacije uz adekvatno situiranje svih migranata.

7. Popis korištene literature

1. A European Agenda on Migration (2016.) 10. prosinca 2016., http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
2. A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy (2016.) 9. prosinca 2016., <https://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cmsupload/78367.pdf/>
3. Agencija za europsku graničnu i obalnu stražu (2019.) *Migratory Map*, 1. svibnja 2019., <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-map>
4. Aoki, Y., Todo, Y. (2009.) „Are immigrants more likely to commit crimes? Evidence from France“, *Applied Economics Letters*, sv. 16 (15): 1537 – 1541
background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_hr.pdf
5. Bilokapić, Š., Rapić, D. (2020.) „Nasilje u kontekstu europske migracijske krize“, *Služba Božija*, sv. 60 (2): 133 – 159

6. BIRN (2018.) „Montenegro Opens Probes into ISIS Fighters, Recruiters“, *BalkanInsight.com*, internetski portal, 16. svibnja 2018.
7. Bježančević, F. (2019.) „Migrantska kriza u Europskoj uniji – izazovi, europska sigurnost i zaštita temeljnih prava“, u: Ž. Bartulović (ur.) *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Rijeka: Pravni fakultet, str. 1231 – 1252
8. Bogdanić, S. (2020.) „Migranti i izbjeglice u Hrvatskoj: teško do škole i posla“, *DW*, internetski portal, 28. veljače 2020., <https://www.dw.com/hr/migranti-i-izbjeglice-u-hrvatskoj-te%20A1ko-do-%20A1kole-i-posla/a-52558232>
9. Borić, S., Šelo Šabić, S. (2016.) *At the Gate of Europe – A Report on Refugees on the Western Balkan Route*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung
10. Bruce, S. (1996.) *Religion in the Modern World: From Cathedrals to Cults*, Oxford: Oxford University Press
11. Capar, L. (2017.) „Karta otkriva zašto svi hrle u Njemačku“, *Večernji list*, 24. veljače 2017.
12. Casanova, J. (2004.) *Religion, European secular identities, and European integration*,
13. Castels, S., Miller, M. J. (1993.) *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, London: Macmillan
14. Cavelty D. M., Mauer, V. (ur.) (2010.) *The Routledge Handbook of Security Studies*, Abingdon / New York: Routledge Taylor & Francis Group
15. Cesari, J. (2004.) *When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the United States*, e-knjiga, ISBN978-1-4039-7856-1
16. Clarke, P. B. (2009.) *The Oxford Handbook of The Sociology of Religion*, Oxford: Oxford University Press
17. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council – Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration, Bruxelles, CO (2019.) 126 final, 6. ožujka 2019.
18. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council (2016.) Eighth report on relocation and resettlement, Bruxelles, 8. prosinca 2016., : http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20161208/eighth_report_on_relocation_and_resettlement_en.pdf
19. Council of the European Union (2009.) The Stockholm Programme – An open and secure Europe serving and protecting the citizens, Bruxelles, 2. prosinca 2009., 9. prosinca 2016., https://ec.europa.eu/justice_home/news/intro/doc/stockholm_program_en.pdf
20. Dragović F., Tadić J., Tadić T. (2016.) „Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU, *Policija i sigurnost*, sv. 25 (1): 14 – 42
21. Dragović, F., Mikac, R. (2011.) „Stvaranje sigurnosnih politika Europske unije“, *Policija i sigurnost*, sv. 21 (1): 22 – 48
22. Dragović, F., Mikac, R. (2017.) „Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed“, *Forum za sigurnosne studije*, sv. 1 (1): 131 – 152
23. European Commission (2015.) *Special Eurobarometer 393 – Discrimination in the EU in 2012*, studeni 2012., https://web.archive.org/web/20121202023700/http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_en.pdf
24. European Union Agency for Law Enforcement and Cooperation (2019.) *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2019*, 25. kolovoza 2019., <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>

25. Europska komisija (2015.) „Europski migracijski program“, Bruxelles: Publication Office of the European Union, 12. rujna 2016., <http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/>
26. Europska komisija (2021.) www.ec.europa.eu (stranica posjećena: 18. lipnja 2021.)
27. Farcy, J. (2015.) *EU-Turkey agreement: solving the EU asylum crisis or creating a new Calais in Bodrum?*, članak, EU Immigration and Asylum Law and Policy, <https://eumigrationlawblog.eu/eu-turkey-agreement-solving-the-eu-asylum-crisis-or-creating-a-new-calais-in-bodrum/> (datum objave: 7. prosinca 2015.)
28. Ganley, E. (2011.) „Fire at French Newspaper after Muhammad issue“, *Boston.com*, internetski portal, 2. studenog 2011., http://archive.boston.com/news/world/europe/articles/2011/11/02/fire_at_french_newspaper_after_muhammad_issue/
29. Giddens, A. (2001./2007.) *Sociologija*, prev. R. Rusan-Polšek, Zagreb: Nakladni zavod Globus
30. Goździak, Elżbieta, M. (2019.) „Using Fear of the „Other“, Orbán Reshapes Migration Policy in Hungary Built on Cultural Diversity, *Migration Policy Institute*, internetski portal, 10. listopada 2019., <https://www.migrationpolicy.org/article/orban-reshapes-migration-policy-hungary>
31. Haag European Council, Presidency Conclusion (2016.) 8. prosinca 2016., <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/14292-r1.en04.pdf>
32. Haramija, P., Trošelj Miočević, T. (2018.) „Religija i ekonomska integracija migranata u Europskoj uniji“, *Ekonomska misao i praksa*, sv. 27 (1): 335 – 374
33. Hromadžić, A. (2020.) „Notes from the Field; »Migrant Crisis« in Bihać, Bosnia and Herzegovina“, *Movements*, sv. 5 (1): 163 – 180
34. Hrvatski sabor (2017.) *Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske*, Narodne novine, broj 73/2017, 26. srpnja 2017. <http://migrationeducation.de/45.0.html>
35. Internal security strategy for European union: Towards a European security model (2016.) 10. prosinca 2016., https://www.consilium.europa.eu/en/uedocs/cms_data/
36. IOM (2000.) *World Migration Report 2000*, Ženeva: IOM
37. *Islamophobia: Understanding Anti-Muslim Sentiment in the West* (2021.) Gallup, <https://news.gallup.com/poll/157082/islamophobia-understanding-anti-muslim-sentiment-west.aspx> (stranica posjećena: 18. lipnja 2021.)
38. Jackson, R. (2010.) „Sigurnost režima“, u: A. Collins (ur.) *Suvremene sigurnosne studije*, Zagreb: Politička kultura
39. Johnson, T. (2011.) *Europe: Integrating Islam, Council on Foreign Relations*, 25. srpnja 2011., <http://www.cfr.org/religion/europe-integrating-islam/p8252>
40. Kober, U. (2015.) *Germany's labor market needs more immigrants from non-EU countries*, objava za medije, Bertelsmann Stiftung, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/press/press-releases/press-release/pid/germanys-labor-market-needs-more-immigrants-from-non-eu-countries/> (datum objave: 27. ožujka 2015.)
41. Koser, K., Lutz, H. (1998.) „The new migration in Europe: contexts, constructions and realities“ u: K. Koser, H. Lutz (ur.) *The New Migration in Europe: Social Constructs and Social Realities*, Basingstone: Macmillan, str. 1 – 17
42. Kraljević, I. (2020.) „Utjecaj migrantske krize na budućnost Europske unije“, u: M. Perić Kaselj (ur.) *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*, Zagreb: Seniko studio d.o.o., str. 263 – 273
43. Krastev, I. (2016.) „Utopian Dreams of Life Beyond the Border“, *IWM post*, sv. 117 (3 – 4)

44. *Migrants, Christianity and Europe; by Erasmus* (2015.) *The Economist*, internetski portal, 6. rujna 2015., <https://www.economist.com/erasmus/2015/09/06/diverse-desperate-migrants-have-divided-european-christians>
45. Milanović, B. (2018.) „Međunarodna politička ekonomija: Europa i bogatstvo; Prokletstvo europskoga bogatstva“, *Političke analize*, sv. 9 (33 – 34): 33 – 35
46. Mohdin, A. (2018.) „The EU countries that desperately need migrants to avoid shrinkage – and those that don't“, *Quartz*, internetski portal, 11. srpnja 2018., <https://qz.com/1325640/the-european-countries-that-desperately-need-migrants-to-avoid-demographic-decline-and-those-that-dont/>
47. Payne, N. (2021.) „Religion, Belief and HR“, <http://www.hrmguide.co.uk/diversity/religious-discrimination.htm> (stranica posjećena: 18. lipnja 2021.)
48. Penava, M. (2011.) „Utjecaj migracija na europsko tržište rada“, *Ekonomika misao i praksa*, sv. 20 (2): 335 – 362
49. Perkov, I. (2013.) „Europeizacija hrvatskog sigurnosnog diskursa“, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
50. Pew Research Center (2012.) *The Global Religious Landscape*, 18. prosinca 2012., <http://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/>
51. Šelo Šabić, S. (2017.) „The Impact of the Refugee Crisis in the Balkans: A Drift Towards Security“, *Journal of Regional Security*, sv. 12 (1): 51 – 74
52. Tampere European Council, Presidency Conclusions (2016.) 8. prosinca 2016., https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
53. The European Agenda on Security (2016.) 10. prosinca 2016., http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf.
54. Toma, I. (2016.) „Ministar policije Vlaho Orepić: Ni jedna zemlja nije pružila migrantima ruku kao Hrvatska, a žicu trebamo izbjegavati koliko god možemo“, *Jutarnji list*, 6. veljače 2016.
55. Tondo, L. (2020.) „Croatian police accused of 'sickening' assaults on migrants on Balkans trail“, *The Guardian*, internetski portal, 21. listopada 2020., <https://www.theguardian.com/global-development/2020/oct/21/croatian-police-accused-of-sickening-assaults-on-migrants-on-balkans-trail-bosnia>
56. UNHCR (2019.) *Seven factors behind movement of Syrian refugees to Europe*, 25. rujna 2015., 29. travnja 2019., <http://www.unhcr.org/560523f26.html>
57. United Nations Department of Economic and Social Affairs (2008.) *Population Division, Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision*, <http://esa.un.org/migration>
58. Vlada Republike Hrvatske (2007.) *Migracijska politika Republike Hrvatske za 2007./2008. godinu*, Narodne novine, broj 83/2007, 10. kolovoza 2007.
59. Zlatković Winter, J. (2004.) „Suvremena migracijska kretanja u Europi“, *Migracijske i etničke teme*, sv. 20 (2 – 3): 161 – 170